

MAGYAR IZRAELITA.

Hitfelekezeti érdekű hetilap.

Kiadó: **Leitner M. L.** könyv- és könyvnyomtatás-rajongó.

Felelős szerkesztő: **Tencer Pál.**

<p>Előfizetési feltételek: Pesten házhordással, vidékre postai szétküldéssel. Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.</p>	<p>Szerkesztői troda: Deák Ferencz-utca 5-ik szám, 2-ik emelet, hová a kéziratok intézendők.</p>	<p>Megjelenik minden csütörtökön egy egész iven. Hirdetményekért a 30 krnyi bélyegdíjon fölül egy félhasábos petsor után 3 kr. számíttatik.</p>
---	---	---

P e s t.

A pesti hitközség következő körlevelet intézett a hazai hitközségekhez:

Tisztelt testvérközség!

Báró Eötvös József magyar kir. vallás- és közoktatásiügyi miniszter ur ő nagyméltósága felszólított bennünket, hogy a magyarhoni izraelitáknak hitfelekezeti ügyeinkre vonatkozó kívánságait egy emlékiratban terjeszszük eléje.

Kötelességünknek tartjuk, erről a tisztelt testvérközségeket értesíteni, mellékelve egyszersmind hű másolatát az emlékiratnak, melyet ő nagyméltósága elé terjesztünk.

Miután nem vagyunk tisztelt testvérközségeink részéről felhatalmazva, hogy az összes magyarhoni izraeliták nevében szólhassunk, szorítottunk annak bebizonyítására, hogy a jövőben követendő rendszer tekintetében mindenekelőtt az összes magyarhoni hitközségeket meghallgatni szükséges.

Kértük ennél fogva, hogy az összes hitközségek választott képviselői — ősök szokása szerint — országos gyűlésre összehivassanak. —

Ugy reméljük, hogy eljárásunk testvérközségeink helyeslését megnyerendi. Fel is kérjük önöket, hogy e tárgybeli helyeslő nyilatkozatukat, vagy netaláni megjegyzéseiket velünk hováhamarább közölni sziveskedjenek.

Ügyünk további fejlődéséről önöket haladéktalanul értesíteni el nem mulasztandjuk.

Kik is testvéri szeretettel vagyunk
Posten, 1867 április 14-kén.

A pesti izraelita hitközség előljárósága
Lányi elnök. Barnay titkár.

A körlevélhez mellékelte emlékirat következőleg szól:

Nagyméltóságú miniszter úr!

Kegyelmes Urunk!

Midőn Nagyméltóságod kegyes felszólításának engedelmességgel, a magyarhoni izraeliták kívánságairól nyilatkozandók vagyunk, úgy véljük, hogy Nagyméltóságod felszólítása nem vonatkozhatik azon viszonyokra, melyeknek rendezését közönségesen az „emancipáció“ nevével szokták megjelölni. A mi meggyőződésünk az, hogy a mi azon kérdést illeti, hogy a polgári szabadság megszűnjék-e kiváltságos vallásfelekezetek előjogának lenni, — nekünk zsidóként nincs mit mondanunk. — Az ország és a nemzet ügye az, ennek java fog a haladás ezen elutasíthatlan igényének teljesítése által előmozdítani, s ennél fogva e kérdés megoldása megilleti a nemzeti törvényhozást, de mi nem érezzük

magunkat hivatva e részben akár kérelmezőleg, akár panaszkodólag közbenjárni.

Nem szólandunk tehát egyes hitfeleink jogairól és érdekeiről, hanem összes hitfelekezetünk jogi állásáról és közműveltségi érdekeiről, melyeknek kedvező elintézése összes községi intézeteink gyarapodásának mellözhetlen feltétele.

A viszonyok, melyek között az izraelita hitközségek léteznek, helyesebben többnyire csak tengődnek, oly sulyosak, — a bizonytalanság és ingatagság, mely az államhatóságoknak irányunkban követett eljárásában nyilvánult, oly bénító, hogy ama közszellem és hitfelekezeti intézményeink iránti érdekeltség, melyet hitsorsosaink mindig oly kitünő mértékben tanúsítottak, tesszik egyedül megmagyarázhatóvá, hogy hitközségeink teljes bomlásnak még nem indultak.

Nem lehet szándékunk, itt szomorú helyzetünk részletes fejtegetésébe bocsátkozni; az eddigi rendszer legelemlősebb hibái Nagyméltóságod előtt amúgy is ismeretesek, és így elegendő lesz a közel múltból vett néhány példával igazolni, hogy hitfelekezetünk ügyeinek kezelésében, gyökeres rendszerváltozás a legközelebbi jövőnek elutasíthatlan követelménye.

Községi életünk minden mozzanatánál, sajnosan érezzük hiányát oly szabályoknak, melyek akár a hitközségeknek az államhatóságokhoz való viszonyát, akár az egyes községi tagokat a község ügyeire és előljáróinak választására illető jogosult befolyás mértékét, akár végre rabbinoknak, tanítóknak és más községi tisztviselőknek jogait szabatosan meghatároznák. — Ezen hiány számos visszaélésre szolgáltat alkalmat, és tág tért nyit majd az alárendelt államhatóságok, majd egyes hatalmaskodó községi tagok önkényének.

Igy történhetett, hogy megyei kormányzó a község nagy többsége által választott előljáróságot hivatalából elmozdította, és helyébe egy kis töredék jelöltjeit tevő, kik esetleg a zsidó ügyekben semminemű törvény által nem korlátolt, és ennél fogva mindenhatóságot gyakorló kormányközeg pártfogásában részesültek.

Igy történhetett, hogy másutt a község egy kis töredéke, a többség választottjait elismerni vonakodván, a községi köteléket végkép megszakította, és mindenemű ürügyek alatt külön községet képez.

Igy történhetett, hogy rabbik, kik pedig hitfelekezeti elvei szerint, csak tanítói és hittörvényt magyarázó szerepre hivatvák, hivataluk körén túllépve, és rájuk nem tartozó ügyekbe avatkozva, a magas kormány, sőt még a Felső trónja előtt is, hitközségeiket sőt magának az összes hitfelekezetnek nevében felszólalának.

Igy történhetett, hogy a községek és tisztviselőik között mindennaposak és örökösök lettek a perek.

Ennyi naponként növekedő zavar és egymástérő sérelem mellett a magas kormány el lett halmozva a legkülönműebb panaszokkal, de melyeket orvosolni, még a legjobb akarat mellett is, csak a legritkább esetekben birt. — Azon kormányközegek, melyek a mi hitfelekezeti ügyeinket eldöntötték, nem voltak hitfelekezetünk kebeléből véve, és így már a felettünk bíráskodó kormányközegek személye, különösen az értelmebb osztályokat, mélyen bántotta.

Hitfelekezeti ügyeinknek, nem hitfelekezetünk kebeléből való közegek általi elintézése czélszerűtlen volt tehát magában, mert az ő ítéletök, még ha tartalmára nézve helyes lehetett is, a vesztes feleknek megnyugvást nem nyújthatott, s így a magas kormány eleve meghisította ama jó szándékot, melyet kétség kívül irányunkban követni akart.

De ezen ítéletek vajmi ritkán lehettek helyesek, miután a döntő kormányközegek a mi hitfelekezeti ügyeinket idegen, nem zsidó szempontból és kellő szakavatottság nélkül ítélték meg. Hozzájárult, hogy nem létezik oly izraelita testület, mely a fenforgó hitfelekezeti ügyekben a magas kormánynak részrehajlatlan, megbízható felvilágosítást a hitközségek nevében adni, jogosítva lett volna.

A magyarhoni izraeliták mindeddig nem voltak azon helyzetben, hogy országos egyetemes hitközségüket és ennek központi képviselőjét megalakíthatták volna.

Maga a magas kormány is érezte annak szükségét, hogy létezzék valamely oly közeg, melytől a magyarhoni izraelitákat érdeklő ügyekben felvilágosítást, és hitfeleink nézeteiről és kívánságairól tudomást nyerhessen, mélyen érezte ezt leginkább akkor, midőn az izraelita országos iskolai pénzalap hováfordításáról volt szó. — E pénzalap leghőbb reményeink egyik tárgya, ennek kellő felhasználásától várjuk hitfelekezeti tanintézetünk felvirágzását, eddigelé azonban csak igen csekély mértékben valósultak meg ezen reményeink.

Ezen pénzalaphoz valamennyi magyarhoni hitközség, és nem egy, erejének végső megfeszítésével contribálni kényszerítettett, és ennél fogva valamennyi hitközség méltán tart hozzá jogot és igényt. — Súlyos igazságtalanság is volna, az e pénzalapról való rendelkezésnél, nem az összes hitközségek meghallgatásával, hanem egyesek véleménye után indulni. Érezte ezt a magas kormány is, mert többször tartott az ország különböző részeiből összehívott izraelita bizalmi férfiakkal e tárgyban értekezleteket, és szerzett ily uton az iskolai pénzalap hováfordításáról javaslatokat.

Azonban ezen eljárás czélra nem vezethetett. Mert a magas kormány a magyarhoni községek véleményét csak úgy tudhatta volna meg, ha magokat a hitközségeket kérdezte, illetőleg a községek választott képviselőit hivta volna meg tanácskozássra. A magas kormány csak egyeseket, az ő saját bizalmi férfait hallgatván meg, csak ezen egyesek véleményét tudta meg, és mivel mindig voltak mások, kik a magok eltérő véleményét is érvényesítették, a kormányközegek sohasem tudhatták azt, mi a magyarhoni izraeliták többségének valóságos véleménye.

Kegyelmes Urunk! Ama bizalmi férfiakéhoz némileg hasonló helyzetben vagyunk ezuttal mi alólirottak is.

Midőn egyrészt kedves kötelességünknek ismerjük Nagyméltóságod megtisztelő bizalmának teljes őszinteséggel megfelelni, óvakodnunk kell másrészt attól, hogy a mire jogosítva nem vagyunk, a magyarhoni izraeliták nevében ne szóljunk, és a magunk kívánságait ne mondjuk el a magyarhoni izraeliták kívánságai gyanánt.

Arra kelle tehát szoritkozunk, hogy kimutassuk a jelenlegi állapotok sajnós, és a gyors és gyökeres orvoslás szükséges voltát. Miként kívánják a magyarhoni izraeliták ezen orvoslást eszközölni, ezen kérdésre csak az összes magyarhoni hitközségek választott képviselőinek gyűlése lesz jogosítva válaszolni.

Ezért az a mi tiszteletteljes kérésünk, miszerint Nagyméltóságod ily gyűlést összehívni kegyeskedjék, hogy ez az országos egyetemes községnek, és központi képviselőtének szervezésével, az új rendszernek, és az ettől várt jobb jövőnek alapját megvethesse. Ezt annyi-
val inkább szükségesnek véljük, mert 1848-ig is, valahányszor az összes hitközségeket érdeklő tárgyakról volt szó, ily országos összgyűlések tartása szokásban volt, és e régi szokás mellözését most is indokolni nem bírnók.

Kik is kitünő mély tisztelettel vagyunk

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgálói

a pesti izraelita hitközség

Elöljárósága.

Vallás és közoktatásügyi miniszter ur ö nagyméltósága biztosította az emlékiratot átnyújtó küldöttséget, hogy hitfelekezetünk ügyei iránt meleg részvétellel fog viseltetni; és különösen a végre ajánlotta fel partfogását, hogy az „országos iskolai pénzalap” oly czélokra fordíttassék, melyek hitfelekezetünk érdekeinek megfelelnek, és valamennyi hitközségre egyaránt méltányos tekintettel vannak.

Az országos összgyűlés eszméje — értesülésünk szerint — megegyezik ö nagyméltósága intencióival, sőt oda nyilatkozott volna, hogy hajlandó lenne azt saját személyében ünnepélyesen megnyitni.

Peszachkor.

— z — Szolgák voltunk Miczrajimban . . .

Régi dal, régi dal régi dicsőségről; régi dal, melynek hangjaira ma is ellágyul és fölmelegül a zsidó családfő, és lelkesülten beszéli el egybegyült gyermekeinek őseink történetét.

Igen, szolgák voltunk Miczrajimban, és a mit a gyűlölet felebarátjának kinjára kigondolhat, azt mind érezte Izrael. De megjött a tavasz, a szabadság szép, dicső tavasza, s a nagy látnok elvezete bennünket ki a végtelen pusztába, hogy ott, messze az emberek minden előítéletétől és minden gyűlöletétől, megértsük a magasztos ígét: Ne kívánd meg azt, a mi a te felebarátodé, ne vond meg tőle semmi jogát, mert ember ő, miként ten magad! — A tiz parancsolat szavait elsajátították a népek, de tetteikben nem követték azokat!

Miczrajimban szolgák voltunk, a pusztában a szabadság és egyenlőség elveiben növekedtünk. Államot alkottunk ezen elvek alapján, államunkat elnyelte az idő, elvesztettük nemzetiségünket, de megmaradtunk legalább embereknek. A pogány kor, mely a vallásban csak álladalmi intézményt látott, még nem üldözte az embereket hitők miatt, és érintetlenül hagyta a lelkiismereti szabadságot.

Uj korszak állott be az emberiség történetében — a középkor. Az állam sülyedt a vallás intézményévé, és az egyház rendelkezett az állam összes hatalmával. Uj, szomorú szolgaság korszaka őseinkre nézve. Vér és láng borítják őseink utját, de minő a kép, melyet e máglyák tüze megvilágít? Többé nem szabad népek, nem gondolkodó emberek azok, kik a szegény zsidótól még a hontalanság könnyezett kenyerét is irigylék. Szolgák szolgái ők magok is, rabjai előítéleteinek és vakhitőknek. Az emberiség ezredéves vívmányai, az ókor összes műveltsége nyomtalanul a tudatlanság tengerébe vesze, e korszak tartalmazza az emberiség történetének gyász- és szégyenlapjait.

És ez a jelenség állandó az emberiség történetében. A hol üldözik a zsidót, a hol megtagadják tőle az emberi jogokat, ott előítéletek és felekezettesség, tudatlanság és hátramaradás nyűgzik le a népeket. Ellenben, hol műveltség honol, és mentül továbbjutott valamely nép a haladás ösvényén, annyival teljesebb mértékben gyakorolja a zsidók irányában is a testvériség kötelességeit.

Az új korszak a tudományok ujjáébredésének korszaka, mely az emberiségnek visszaadta az ő méltóságát, visszaadta a zsidónak is az embri méltóságot, a mely visszaszerezte az elnyomott népeknek a politikai szabadságot, szabadulást, új megváltást hozott a zsidónak is!

Ünnepeljük meg e másodszori felszabadulást is, és szóljunk felőle gyermekeinknek. Reájok szebb jövő vár!

És ha kételkednek, ha kérdeznak titeket, — ha kérdé az értelmes, miként van az, hogy mig te azt mondod nekem, megszűnt irányunkban a megrögzött középkori

előítéletes felekezettesség, holott én ma is csak új megáláztatásokat látok; miként van az, hogy te a polgár-szabadság örömnepét akarod megülni, mig én minden utzasarkon olvasom, hogy minden ember, gazdag és szegény, tudós és tanulatlan felhivatik gyakorolni a polgári jogokat, kivéve egyedül a zsidót!

Vagy kérdez a gonosz, — mit beszélsz te nekem a te felszabadulásodról, nem látom még én annak bekövetkezését. Százezrek gyűlöléssel viseltetnek még irányodban, és te azt akarod velem elhíttetni, hogy az mind merő előítélet, hogy e százezrek mind hibásak, és te magad vagy hibátlan?

És az együgyűnek, a ki csak annyit kérdez, mi dolog ez, a mi itt történik és a bambának, a ki semmit sem kérdez, ezeknek is mondd meg!

Mondd: Mégis úgy van, hogy az emberiség haladásával egyaránt halad a mi felszabadulásunk is. Ez a történet elvitázhatatlan tanúsága! És mert a mi korszakunk a haladás, a civilizáció korszaka, azért korszaka a zsidók elleni középkori előítéletek és igaztalanságok elenyészésének is! És mert bűn volna feltennünk, hogy az emberiség ismét visszasülyedhetne a középkor szégyenébe és nyomorába, jogosult a remény, hogy az előítéletek, ezen igaztalan testvérgyűlölet soha soha többé föléledni nem fognak!

Igen, a korszellem, a haladó emberiség geniusza a zsidónak győzelmes védője, és a merre az utját veszi, eltűnik előítélet és gyűlölet; a merre ez jár, a zsidóra is felhasad a szabadság hajnala!

És ha ez nem mindenütt van így, ha nem mindenütt egyenlő mértékben fordult jobbra a mi sorsunk, az onnan van, hogy a népek haladásuk mértékére nézve is eltérnek egymástól.

Tekintsetek körül, és mutassatok népet, mely elől járna a haladás, a civilizáció utain, és nem fogadta volna be még a zsidót, teljes jogú polgárul! Vagy mutassatok országot, melyben a zsidót elnyomva, üldözve látnók, és melyben egyszersmind nem tapasztalnánk hátramaradást, a művelődés, az emberiség legszentebb feladatainak tekintetében?

Ezért helyes dolog, hogy a zsidó kétszeres örömmel kövesse az emberiség haladását, és hogy e haladást előmozdítsa, a hol az tőle telik.

Ezért, ha itt-ott csakugyan azt találod olvasni egy utzasarkon, hogy a zsidótól a polgárjogot megvonják, legyen vigaszod, miként nem az ő szégyene az, hanem azon népeké, melyek a korszellemtől elmaradva századok színvonalára emelkedni még mindeddig nem bírtak.

Tekints körül Európában! Csak Spanyolhon, Oroszország és a balkán félsziget az, hol hitfelcinktől az egyenjogúság még megtagadtatik. És Magyarország meddig akarhat még lenni e társaságban a negyedik?

Külföldi szemle.

—v— A zsidónak legnagyobb bűne, úgy látszik, élelmessége. A hol letelepedik, onnan kizavarja az ősi kényelmet; az örökölt ezéhszerű javadalmakon élődök sürögni s a concurrentiával küzködni kényszerülnek. És mivel ez kényelmetlen — a valláshoz fordulnak ürügyért. Eddig talán nem is igen fárasztották egyházukat; de most azon kezdik, hogy a zsidók korlátlan befogadása összeegyezhetlen a keresztyén állammal; a zsidó szorításassá a város egy külön zugába; a zsidónak ne legyen szabad ingatlant birni. stb. stb.

Sietünk kijelenteni, hogy Szerbiáról szólunk.

Mult számunk röviden előadta a szerbiai zsidók azon emlékiratát, melyben sanyarú helyzetüket a nagy hatalmasságok előtt ecsetelik. Elmondatik ott a többi közt igen találóan, hogy mi sem keltette föl annyira a nemzsidó kereskedők irigységét és haragját a zsidók ellen, mint hogy azon nagy kereskedelmi s finanzeziális lendület, melyet Szerbia 1817--30 közt Obrenovics Milos szabadelvű uralkodása alatt elért, nagyrészen az egyenjogósított zsidóknak tulajdonítható. — Az Obrenovics család trónvesztése után a nép zömével együtt a zsidókat is nagy nyomoruság érte. A párisi congressus határozatai s a porta rendeletei ellenére a senatus és a fejedelem oly jogtapodó törvényt bocsátottak ki a zsidók ellen, melyet az európai közvéleménytől félelmökben, nem is publikáltattak kellően. E törvény szerint a zsidók nehány kiváltságolt keresztyén kereskedő javára elnyomattak, természetesen a nép rovására, mely ezeket hizlalni kénytelen. A nép föl is fogta ezt, és sem ez, sem a papság nem türelmetlen a zsidók ellen; csak a kereskedők és uzsorások üldözik őket. E kiváltságuk nyomorba is döntötte az országot, a termékek ki nem szállíthatnak, a tőkék külföldre menekülnek, a nyilvános hitel elenyészik és az egész országot uzsora emészti föl.

A Varsóban megjelenő muszka lelkű s muszka nyelvű „Dniewnik“ a lengyel nemzet iránti tulságos szerelmében, és a keresztyén népesség iránti atyai gondoskodásban szintén nagyon aggódik a zsidók túlszaporodásán. Előadja, hogy Varsóban 1863-ban 211.396 lélekszám mellett, köztük 67,701 zsidó, összesen 9930 gyermek született, s ezek közt 2443 zsidó szülőktől, 1864-ben 222,906 lakos közt volt 72,866 zsidó; született 12,867 gyermek, köztük 3234 zsidó. 1865-ben 243,612 lakos, köztük 77,219 zsidó; született 11,980 gyermek, (tehát 987-tel kevesebb mint a mult évben) köztük 2967 zsidó. Ezekből azt következteti a Dniewnik, hogy még egy-két századnál hamarabb a zsidó lakosság fölülhaladja a keresztyént. „Miatán a zsidó népesség — így folytatja a nevezett lap — amugy is kezd az ország gazdasági erejét lefoglalni, a szaporodás csak sieteti azt, hogy idővel okvetlenül tulsúlyt nyerjen a keresztyének fölött. A zsidók túlszaporodása a többi közt a korai és rendes házaseletnek, a keresztyéneknél az elmaradás az ellenkezőnek tulajdonítható, a mit is a lencz- és kórházi statistikai adatok ijesztőleg erősítenek.“

Az orosz hivatalnokok már harmincz év óta egyre szándékosan panaszozzák, hogy a zsidók Lengyelországban elhatalmasodnak s a kormányt a zsidók elnyomására híják föl. Pedig természetesen észszel beláthatni, hogy ama szaporodás ma már csak el nem fojtható, ha ez a II. Sándor czárig főnállott megszorításokkal nem sikerülhetett. De furcsa, hogy azon számok, melyekkel a zsidók túlszaporodását akarják bebizonyítani, épen az ellenkezőre vezetnek. 1863-ban a varsói zsidóság 32°/_o-ot tett, a zsidó születések pedig csak 24°/_o-ot. 1864-ben a zsidó lakosság ismét 32, a zsidó születések pedig 25°/_o-ot tettek. 1865-ben a zsidó lakosság csak 31°/_o-ot tett, a zsidó születések pedig csak 24°/_o-ot. A zsidó lakosság tehát 1864-ben csak arányosan növekedett, 1865-ben pedig fogyott; a zsidó születések pedig ugy állottak a keresztyéniekhez mint 4: 5. Ama fentebbi számok tehát csak a fölületes olvasó félrevezetésére szánvák, és képzelhető, mennyire alapos azon állítás, hogy a vidéken az aránytalanság még nagyobb. Megjegyzendő, hogy a lengyelzsidók amugy is leginkább csak városokban lakhatnak, és hogy a legyel középosztály fölötté csekély. A városokban nagy számot képezhetnek ugyan a zsidók, de az egésznek megítéléséhez szükséges a vidéki keresztyén népességet is számba venni, mely a városit messze túlhaladja. Ép oly túlzott azon állítás, hogy az ország gazdasági ereje a zsidók kezében van. Ez esetben bizonyára nyomorult volna a közgazdasági állapot, miután a lengyel zsidók, köztudomás szerint, vajmi szegények. Ha pedig a panasz alapos, csak a lakosság többségének éretlenségét, tunyaságát és szellemi szegénységét bizonyítja, mely a gazdasági erőt a kisebbség által kezéből kiragadtatja. Csakhogy így a leggyarlóbb nemzetgazdasági belátás is ezt a zsidóknak inkább érdemül, mint hibául tudná be és nem hogy panaszkodnék, inkább örvendezne a zsidók szaporodásán. Mert hova jutna az önmagát tehetetlennek hirdető lakosság, ha zsidójuk se volna?!

Roszul okoskodnak tehát az orosz kormánynak lengyel organumai. De ily botlásokba még böles kormányok és törvényhozások is eshetnek. Nem absurdum-e, ha 1861-ben a szerbiai zsidóknak megadják az activ és passiv választási jogot, de a kiskereskedéstől eltiltják? — A mecklenburgi zsidók az éjszakknémet szövetségi gyűlésnél panaszozzák, hogy pariákul bännak velök. Ingatlant a vidéken épen nem, a városokban pedig csak előleges ministeri engedély folytán birhatnak. A városokban a polgári jogokból ki vannak zárva, Rostock és Wismárban mai nap sem telepedhetnek le. A zsidó kereskedőnek, ha letelepedésre nyert is engedélyt, üzletmegnyitásához külön concessiót kell még kieszközölnie. A zsidó ügyvédkedhetik, de közjegyző vagy bíró nem lehet. A francia zsidónak azonban, a mecklenburgi francia kereskedelmi szerződés folytán, igenis joga van Mecklenburgban jóságot és házat venni, ministeri engedély nélkül üzletet nyitni stb., de a mecklenburgi s egyéb németországi zsidónak nem. Ime, mily absurdumokra visz az igazságtalanság!

T A R C Z A.

Az ember teremtése.

(Allegoria. A midras után.)

Az Úr ül égi trónusán,
Az angyalok veszik körül;
A földön milliónyi lény,

A földi létnek már örül.
Az édenkertje oly dicső,
Oly ifju, szép, oly éltető;
Virágok ezre nyílik lonn,
A tért borítva ékesen;
Madárka ágról ágra száll,

S oly édes-búsan-hangicsál;
Vidáman mozg ezornyi lény,
A zöld pázsitnak lágy ölén;
Oly szép, oly ifju minden ott,
Mit a teremő alkotott.

Egy eszme nincs megtestesülve,
Hiányzik még egy földi lény,
Molyben dicsően egyesülve —
A föld porával égi fény.
S felhangozék az Űr szava,
A szellemeknek fénykörében;
Dicsőtől sugárzik trónzata,
Dics szól Seráphok énekében.
„Embort teremtünk — hangozék —
Ki önön képünk mása légyen,
Kinek uralja szellemét,
Minden a földi mindenségben.

Elhangozék az Űr szava,
De az igazság angyala;
Lép az örök fény trónusához,
S térdre borulva szól Urához:

Uram, Atyám,
Hallgass ma rám;
Embort minnek,
Teremtonél.
Ajkán kinek,
Ha szóra kél,
El lesz tapodva,
Az igazság.

Szemközt az égi béke ott,
Urához így fohászzkodott:

Óh ne teremtsd, a porszülött
A szent békét zavarja meg,
A bős vizsály szövétnékét,
Ragadva kézbe, hányja szét;
S dühének áldozatja lesz,
Város, falú, virágzó rét;
S a béke csendes hajlokát,
Átkos szívével tépi szét.

De a kegyesség angyala
Szelid hangon így szól vala:

Világok nagy, dicső ura!
Teremtsd, teremtsd a föld urát,
Ki a tudásnak téroit,
Nagy szellemével fussa át.
Bensóm sugallja, jó szíve
Kegyelmet oszt; ápol, segít,
Koble nemes érzetre kél,
Törli a nyomor könyecit;
Lelkét betölti égi vágy,
Az özvegy bő vigaszra lel —
Az árva busan nem zokog,
Atyát talál a bús kebel.
Teremtsd atyám e lelki lényt,
Ki szívben hord ily szép erényt.

S az Isten égi kegygyol int;
Dicsének zeng, — s csönd lesz megint.

Hoffmann Mór.

Az „Izraelita-Magyar-Egylet

ez idén is rendezett népszerű tudományos fololvasásokat. A fololvasási bizottmány elnöke Dr. Hirschler Ignác helyett, ki gyengélkedés folytán akadályozva volt, Mezői Mór alelnök nyitotta meg azokat egy rövid beszéddel, melyben arra utalt, hogy külföldön, minden nagyobb városban, az értelmiség minden jelentékenyebb gyűlpontján, napirenden vannak ilyen előadások, melyeknek tárgya minden újabb igazság vagy felfedezés szokott lenni, mikkel a tudomány gazdagodott. Ez — mondja a tisztelt szónok — korunk szellemei életének egyik jellemző fővonása; mert tudósokat minden korból mutat-hat fel az emberiség története, de úgy találjuk, hogy a tudomány saját ruhájában járt, saját nyelvén beszélt, és óvakodott a köznapias étellel való érintkezéstől, melyre némi kicsénnyel szemléltek. Korunk gyakorlati szelleme, gyakorlativá tette magát a tudományt is. Le kelle neki szállnia a magaslatról és fel-vennie a nép nyelvét, hogy az összes emberiségnek szóló nyilt könyv legyen, nem pedig csak egyeseknek érthető jolképirat. Ezután magának az egyletnek feladatáról szólt melynek van ugyan politikai jelleme is, de csak mulandó, míg a műveltség terjesztése ez egyletnek maradandó célja, s ennél fogva ezen ismeretterjesztő előadásokat elhanyagolnia nem szabad.

A megnyitó beszéd után Deutch Honri k vallás-tanár, a „chaszidismus“-ról értekezett. Értekező kimutatja, hogy a chaszidismus eredetileg nem a zsidóság mezején származott, hanem a kinyilatkoztatás előtti ősidőben eredvén, csak későbbben ültették át a zsidóság földére. A biblia a chaszidismus-féle nézeteket nem is ismeri. Csak a második templomi, jolesen a makka-beusi idősak alatt tűnik fel a chaszidismus testületileg, de aránylag csak gyéren képviselve. Az évszázadok folytán nyugatázsiai, északafrikai és délnyugateurópai országokban változó szerencsével tartotta fenn magát, míg végre 1740-ben Lengyelországban ütötte fel sátorát, honnan azután hazánkba is átszivárgott. A chaszidismus mondja a tudós értekező, lényegére nézve, vallásorkölcsei elvoinél fogva, bir ugyan életképességgel, de az újabb chaszidismus nem csak a talmud, Maimuni és mások bölcsészeti nézeteivel, hanem maga-magával is a legnagyobb ellenmondásban áll.

A 2-dik fololvasást Tencer Pál tartotta „a magyar nyelv korszakairól“ Előadásában értekező kimutatta a magyar nyelvben az idők folytával beállott változásokat, míg annak végtére egyes kitünő szellemek, átlátván, hogy a nyelv a nemzeti élet egyik főtényezője, hosszú de szerencsés fáradozás után az európai nyelvek között diszes helyet voltak kivívni képesek. A nemzeti nyelv — mondja értekező — mely Mária Therézia uralkodásának utolsó évétől kezdve egész 1848-ig oly óriási lépésekkel haladott, a forradalom után jogsvesztetten állott. Végül a zsidók e részbeni haladását érinti, kik még 25 év előtt csak nagy ritkán tudtak magyarul olvasni, míg ma nem csak ezen egyletben, hanem a természettudományi társulatban, orvosi egyesületben, sőt a magyar Akademiában is tartanak tudományos fololvasásokat.

A 3-ik fololvasást dr. Kohn Sámuel hitszónok tartotta. Az értekezés tárgya volt; „a túlvilág“ a zsidók felfogása szerint. A t. hitszónok érdekes fololvasását legközelebb egész terjedelmében közöljük.

A 4-ik-fololvasást Stiller Bertalan orvostudor tartotta. „az állati melegségről.“ Az ép oly tudományos mint szelleműs orvos hivatva volna arra, hogy joles és a szó valódi értelmében népszerűen tartott fololvasásai által ott is élénk részvétet költ-sön a természettudományok iránt, hol még eddig a tudomány ezen novezetes ága iránt nagyon kevés érdekeltséget tanusítottak. Előadó jelen fololvasásban rövid bevezetés után az állati melegség fogalmát fejti ki, mely nem egyéb mint maga az élet által természetett, nem pedig idegen hévforrásból kölesönzött melegség. És habár csak a melegvérű állatoknál szembetünő, mégis az állatország legalsóbb rendjainél is létezik, mert mindaz, mi az élet gyermeke, legalább valamennyire melegebb mint a kör-

nyező levegő vagy víz. Miután előadó a meleg és hűlegvéri állapotok között való különbséget igen érdekesen rajzolta, áttér azon különféle utak kimutatására, melyeken a buvárok az állati hév forrásait századokon át keresték, míg végre Lavoisier azt a testben való oxidatívóban vagy elégsében találta. A természetes a voszteséggel — mondja végül értekező — bámulandó intézvények által szüntelen egyszulyban marad. Ezen fontos intézvényekről részint a természet, részint maga az ember gondoskodik; ide tartoznak az eledel, a lakás, és a ruházat, melyekről előadó bővebben értekezett.

Az 5-dik felolvasás tárgyát „a törvényszerűség az emberi cselekedetekben“ képezte. E felolvasást Hajduska Mór tartotta. A törvényszerűség az emberi cselekedetekben — mondja az értekező — a bölesőtől a koporsóig nyilvánul. A születések és a halálesetek ismert s kiszámítható rendben következnek be. Meglepő az, hogy az ember épen ott ragaszkodik legszorosabban fenálló és előtte ismeretlen törvényekhez, hol a tett elkövetése vagy el nem követése a szabad akaratától látszik függeni. Így például az ember sokkal pontosabban követi az öngyilkosság törvényeit mintsem a természet az elhalálózását. — Életünk egyik legfontosabb lépése, s mely legtöbb megfontolásnak van alávetve: a házasság; de minden megfontolás, s amaz ezer és ezer elősegítő ragy hátráló okok dacára, a törvény minden évben hasonszámu boldog párt juttat az oltár elé. Még az ész s szenvedély nyilvánulásaiban is észlelhető a törvényszerűség, s bár mily hihetetlenek látszik is, tény az, hogy a folyó évben előfordulandó lopások vagy rablások számát meglehetően pontossággal lehet megjósolni. De hábr tényleg fenn is áll a törvényszerűség, szabad akaratunk befolyása azért még sincsen kizárva. A valószínűség törvénye nem egyéb mint az átlag törvénye, mint a multban szerzett tapasztalatok alkalmazása a jövőre, nem egyéb mint folyománya azon egyszerű igazságnak: hogy hasonló okok mindig hasonló eredményt szülnék. Próbáljunk csak a tüncemények alapföltételein változtatni, azonnal vége szakad a törvényszerűségnek. A bünök statistikájával kiválólag foglalkozván, kiemeli, hogy mily aránytalan nagy hazánkban a büntettek száma, s hogy míg ez franciaországban folyvást apad, nálunk fájdalom évről évre nagyobbodik! E leverő ténynek legjobb ellenszere a népoktatás; az iskoláknál kiadott milliók a börtönöknél fognak megtakarítani. E tekintetben meglepéssel említi előadó, hogy a világ minden részében a zsidó faj az, mely legtöbb gondot fordít gyermekei nevelésére, és így a zsidók azok, kik a büntettek statistikáját legesekélyebb járulékkal gazdagítják.

Ezek voltak az „Izraelita-Magyar-Egylet“ által ez idén rendezett népszerű tudományos felolvasások. Kétségtelenül sok tekintetben üdvös volna a magyarhoni zsidókra nézve ezen egylet működése, ha a kellő anyagi eszközök hiánya miatt sok szép tervről letenni nem volna kénytelen.

P e s t.

Mindenkor jól esett szívünknek, ha a rendnek valamely világoz nyilatkozata az újjáteremtés melengető reményeivel sugárzott szét ama kietlen éjszakába melynek neve: hitközségi zürzavar. Világosság minden teremtes kezdete. Nyilvánosság a rend legesalhatlanabb ellenőre.

E fellengző reflexiókra a pesti „Chewra-Kadisa“ igazgatási kimutatása hangolt bennünket, mely ez évben először jelent meg nyomtatásban s még pedig az egylet alapszabályainak világos rendelete folytán. Nem az egylet jószándékán mult, hogy eddigelé is e hasznos s üdvös intézvényt fájdalmasan kellett nélkü-

lőznie; egyebütt volt a bökkenő. — Ohajtottuk volna, hogy a kimutatás magyarul is megjelenjék; azonban lehet e mulasztást az átmenet, a kezdet nehézségeinek is tulajdonítani s nem kételkedünk, hogy jövőre a főváros magyar olvasó közönségére is tekintettel lesz a „Chewra-Kadisa“ jószellemű igazgatósága.

S mily kellemes olvasmány az pedig, hogy egy zsidó jótékonyági egylet olyan helyzetben van, mely képessé teszi egy évben 27,000 forintot fordítani szegény sorsu betegek testi és lelki nyomorának enyhítésére! —

Mennyire kielégíti jótékonyági vágyainkat az igazgatóság kijelentett szándéka az egyletet olyatén módon tágasbitani, hogy becsületes, önhibájukon kívül elszegényedett aggastyánok életfentartásáról s végnapjairól emberbaráti gyöngédséggel gondoskodhassék! — A „Chewra-Kadisa“ a „marasmus senilis et paupertatis“ fájdalom! már nagyon elharapódzott betegségét óhajtja balzsamos ujjával gyógyíttatni, míg eljön a legnagyobb sorsos, a halál s bekötözi a szerencsétlenek sajnó sebeit örök időkre, hogy ne fájjanak többé soha.

Rend és jótékonyág, ez az, miről az egylet ez első kimutatása is meggyőz bennünket.

L E V E L E K.

Sz. Fehérvár, april 14-ikén.

T. szerkesztő ur!

Világos bizonyosságul annak, mennyire simólnak hitfeleink a magyar nemzetiséghez, szolgálhat legtöbb vidéki községünkben észlelhető ama tapasztalás, hogy iskoláikban a tannyelv kizárólag a magyar, és hogy csak oly tanítók nyernék alkalmaztatást, kik e nyelvben tökéletesen jártasak.

E részben községünk ellen panaszt emelni nem lehet, mert főnállása óta folyvást magyar szellem és magyar nyelv uralkodott iskolájában.

Hitfeleink abbéli törekvését, hogy a zsidó vallás szigorú megóvása mellett, a magyar nemzetiségbe olvadjanak, tanúsítja továbbá azon községeinkben utóbbi időben fölmerülő jelenség is, hogy hitszónokokul csak oly egyének választatnak, kik egyéb qualificatio mellett képesek magyar nyelven hirdetni Isten ígétet.

Egy ujonnan választott előljáróságunk meghívást intézett Kohut tr. urhoz az iránt, tartana a legközelebbi ünnepek alkalmával Sz. Fehérvárt próba-szónoklatot. — K. ur gymnasiumi tanulmányait Pesten künő sikerrel végezte, további kiképeztetését a boroszlói papi növeldében nyerte és az ottani igazgató valamint, t. Kohn tr. pesti hitszónok által a legmelegben ajánltatott.

Őly kételkedünk, hogy Kohut ur a róla terjedt jó hírt tökéletesen fogja igazolni, s így benne már is jövő hitszónokunkat üdvözljük.

Őly egyenektől, kik Kohut urral több éven át szoros érintkezésben éltek, tudjuk, hogy ő a mellett, hogy a korszerű haladás eszméit magába fölvette, szigoruan vallásos és széles theologiai ismeretokkal bir s így jogosult azon roményünk, hogy bizalmat fog kelteni az elágozó nézetüknél, hogy ő inkább van hivatva bárkinél azon sajnós szakadást, mely községünk tagjait két táborba terelte, s mely községünk ügyeinek rendezését lehetetlenné teszi, sőt azt anyagilag majdnem tönkretette, megszüntetni. Ezt adja Isten!

r. l.

Vegyes hírek.

— **Tisztelt levelezőinknek.** A jelen számunk élén közlött nyilatkozások után, méltán remélhetjük, hogy az izraelita hitközségek országos közgyűlése, a kongresszus nem sokára egybe fog hivatni. Az előleges kérdések között főfontosságú a kérdés, minő módokat szerint fognak ezen közgyűlés tagjai választani? Ugy hiszszük, hogy a közgyűlési képviselők az egyes hitközségekre az izraelita népesség számában fogják választani, és ennél fogva igen hasznos volna, ha az egyes hitközségek népességi viszonyairól megbízható adatokkal bírnánk. Hasznos lenne ez nem csak a választási módokat megállapításánál, hanem a közgyűlés további munkálataiául is.

Azon kérelemmel fordulunk tehát tisztelt levelezőinkhez, miszerint sziveskedjenek lapunknak megírni mennyi hitközségünkben és annak fiókaiban az izraelita család, mennyi a lélekszám? mennyi a férfi, mennyi a nő? mennyi ezek közül a földbirtokos, haszonbérlo, iparos, kereskedő stb? az elmúlt évben (1866-ban) hány fi és hány leánygyermek született, mennyi volt a halálesetek száma, és hány házaspár kelt össze? Minő intézetekkel és tisztviselőkkel bír a község? Végre hol vannak megyéjükben még hitközségek?

— **Ló w Lipót**, szegedi főrabbi, Tisza Kálmán képviselőhöz levelet intézett, melyben legmélyebb köszönetét fejezi ki az iránt, hogy a t. képviselő a hitfelekezetek egyenjogosítása érdekében a ministeriumot interpellálta.

A ft. főrabbi ur levelére Tisza Kálmán igen melegen válaszolt. E válasz végső sorai ekképen hangzanak: „Töröködni fogok amaz időt siettetni, hol hazánk minden gyermeke valáskülönbség nélkül szabad és egyenjogosítva leand és egyenlő buzgalommal a közös, már akkor mindnyájunk drága anyjának, a hazának, szolgálni fog.“

— A husvéti ünnepek első napján Dr. Meisel, a második napon Dr. Kohn fog szónokolni.

— **Kraus Zsigmond**, értelmiséletben álló Körös-Ladányi hitsorsosunk, a „Beth-El“ közönségi szerzőjének, Reich Ignácznak, ép oly nemes mint buzdító levél kíséretében 270 frtöt küldött. E ritka példa kétség kívül ösztönöznö fogja hitsorsosainkat, hogy a szerzőnek becses munkájára elfizessenek.

— **Letonyey Lajos**, váli völgyi előkelő keresztény polgár, következő levelet küldött a „Falusi Gazda“ czimű lapban:

„A valódi érdem megismerése tekintetéből ki kell emelnem Reich Mór*) vidékünk ernyedetlen buzgalmu orvosát, ki negyed század óta önzetlenül, sőt teljes odaengedéssel igyekszik a nép szenvedéseit enyhíteni. — „Adatokat uraim!“ kiálta fel egykoron hazánk legnagyobb bölcsé! szolgálhatok: 1864-ik évben Bieskén és Felesúthon 132, sulyosan hagymázban (Typhus) szenvedők közül csak 2 áldozat esett. — A közel lefolyt 1866-ik évben vidékünkön a cholera-járvány oly nagy mérvben dult, mikép ragadmányában csak az 1832-ik év multa felül! Reich Mór orvos gyógykezelése alá került; Mány, Biesko, Felesuth, Szár, Csabdi, Obarok, Kozma, Zsámbék, Tarján községekből összesen 956 beteg, melyből a halálozás csak 50 volt, e nagyszerű eredmény nem csupán szorgalmas utánlátásának, de egyszerűs mind tapintatos eljárásának, és szakértelmének is fényes bizonyítéka. Mindezek Reich Mórnak nem érdemei, hanem orvosi s emberbaráti kötelességeihez sorolhatók. Igenis érdeme az, hogy magas napidíjjakkal inséges községeinket s a magányzókat egyáltalán nem terhelte; — különösen a szegényebb népcsaládok iránt volt nagy figyelem, nem csak díjmentesen nyújtott azoknak gyógyszerélt, hanem gyógyszerrel, tápláló s üdítő élelmézzel, fuvarokkal stb. ingyért látta el.

Mindezeket eltekintve jelenleg vidékünkön az inség, nyomor százezü hydrája ütötte fel rémalakját. Reich Mór nemeslelkü jó hajlamival megelőzte a magány és országos segítség, kimerült betegeknek a leghatályosabb gyógyszerekből t. i. élelmiekből díjtalanul osztogatott, s ez által sok bekövetkezőhet nagyobb bajoknak elejét vette, igen élénken visszaemlékezhet mindenki a Sibiában tavaly kiűtött Irkusi inség — hagymáz — lázadására!

Reich Mór érdemei a lefolyt 19 éves abszolút sanyaru korszak alatt csupán vidékünk magány köreiben ismertettek s méltányoltattak, hivatalos biróktól eredő dicsoklevelekkel nem mételegyék, de vérmes reményem van, hogy ily önzetlen orvosok iránt alkotmányos tisztujításunk méltó figyelmét kiterjesztendi!

Engedjen az ég Ura hazánk minél számosabb vidékeinek hasonló tevékenységü orvost, a közjóért mindig áldozatkés emberbarátot és honfit!“

— N. Kanizsáról értesitenek, hogy ott a pesti „Izraelita-Magyar-Egyet“ mintájára társulat alakult, melynek már is mintegy 90 tagja van. Ezen „magyar társalgási kör“ élén ideiglenesen derék hitsorsosunk Valbach Mór áll, kit a közgyűlés kétség kívül egy hangulagfog megválasztani.

— Lapunk zártával értesülünk Kassai levelezőnk től, hogy a már mult számunkban említett templomi felavatás f. h. 12-én délután 3 óraker ment végbe. A díszes és tágas templom minden zugában telt meg. A nagytudományu rabbi, Dr. Zipser M. meghatóan szonokolt. Ezen remek beszéd után a miskolczi hit-szónok, dr. Klein köztetszéssel fogadott magyar beszédet tartott. A fényes ünnepély csak 6 óraker volt befejezve, a midón az ájtatos közönség, a számos előkelő keresztény vendég, meghatva távozott a templomból.

— **Temesvári levelezőnk** értesít, hogy az ottani „Chowra-Kadisha“ lakomát rendezett, mely által ez egyletnek tőkéje 3000 frttal növekedett. Ez alkalommal még szegényelős szegények részére is alakult egy jótékonyági egyesület, mely, mivel ezen eszmét az ottani főrabbi dr. Hirschfeld pendítette meg „Hirschfeld alapítvány“-nak neveztetett el. Hogy ezen egylet megalakulhasson, többeknek bőkezűsége volt okvetlen szükséges. És csakugyan találkoztak még a lakoma alkalmával többen, kiknek jótékonyága különben minden alkalommal kitünik, kik gondoskodtak, hogy az egylet létét biztosítsák. Az adakozók élén találjuk: Grünbaum M. és Eisenstädter T. urakat. A jelen voltak megelégedve távoztak a lakomáról, mert jól érezték magukat azon öntudatban, hogy megtették a mi tőlük kitelt

— Említettük mult számunkban a párisi központi consistorium nagyrabbijának ünnepélyes fölavatását. A consistorium elnöke üdvözlo beszédében visszapillant a franezia zsidók multjára, és párhuzamot von korábbi és jelen helyzetök közt. „Ne térjünk oly annyira vissza, mert csak szomorú emlékeket kellene fölidézni; álljunk meg a két megelőző századnál. A 17-ik századnak volt egy fényes főpapja (Bossuet), kinek szava messze s hatalmasan hangzott, ő a nantosi edictum egyik leg-hőbb magasztalója volt, és az ogyházával ellenkező tanokat mélyen megveté, s obból világos, hogy velünk is mennyire rokonszenvezett. — Mit látunk azonban ma? Egy másik nem kevésbé fényes, de magas szellemü főpap (a párisi érsek), kinek lelkületéből a jelenkor nemes szelleme sugárzik, nyiltan vallja, hogy a szeretet nem Krisztus bölcsőjéből eredt, és hogy mindazon edes szavak iránt, melyek a miénkből eredt valamennyi vallásnak alapítétele, elsőbbséget igényelhetünk, miután tizenkét századdal korábban már gyakoroltuk is azokat. — Azon méltó dicséretben, melylyel itt egy főpapak adózom, nem láthatnak Önök, kedvelt hitrokonim, egyebet, mint az idő jelét. Minket azon vizasztaló oszme táplál, hogy az ész visszafoglalja majdan uralmát és elérjük azon időt, melyet valamennyi prófétánk hirdetett, a hol mindenki megismerni fogja az emberiség legszebb törvényét: a közös szeretetet; és akkor elmuland a vallásgyűlölet oka s oly korszakba lépünk, a mely után lelkünkkel epedünk.“

— Megemlítésre méltó Obrenovics Milos, szerb fejedelem, szabadelvűségének dicséretes jellemzésére a következő adat: A fejedelem több ízben meglátogatta Pozarowatz városát. Hosszabb elmaradás után egy vasárnap odajött épen akkor, midón a kereszténynek isteni szolgálatakat végezték. Midón a városon végiment, föltűnt neki, hogy a boltok és különösen a zsidókéi zárva vannak, és midón az őt kísérő városi tisztviselők előtt obbeli meglepetését kifejezte volna, azt felelték, hogy ez a zsidók-nak meghagyottat, a vasárnapi ünnep emelése érdekében. „Részessülnek-e a zsidók is ily előnyben? kérdé a fejedelem, és bo van-e zárva a ti üzletetek is szombaton a mikor testvéritek a zsinagogában imádkoznak?“ A kísérők ezt nem állíthatták. A fejedelem pedig azt tevő hozzá: „Ezen rendelet jövőre csak azon föltétel alatt teljesíthető, hogy a zsidók ugyanazon tiszteltben részesüljenek. A szerbek mind egyenlők.“

*) Az érdemes orvos a „Beth-El“ szerzőjének ücsese.

— „Cincinátiban“, Amerikában, egy unitárius keresztény egyházközség, míg maga papot kap, felkérte a szomszéd zsidóközség rabbinusát, tartson neki istentiszteletet. A rabbi szívesen eljött. A szokásos bevezető ének után a rabbi a szószékre lépett s egy imát mondott el, melyben az emberfajok összevalóságáról s egyenlőségéről szólt, s végül mielőbbi bekövetkezéséért imádkozott azon kornak, midőn minden ember, megszabadulva a különböző tévelyektől, csak az egy Istent fogja imádni. Ezután evangélium helyett Jozaiás próféta 45-dik fejezete olvastatott fel, mire a rabbi prédikációt tartott a vallási szabadságról. „Lelkiismereti szabadság — így végzé beszédét, — csak ott létezhetik, hol egyház s állam teljesen elválasztvák egymástól.“

SZERKESZTŐI LEVELEZÉS.

W. L. urnak Egerszogra. Becses levelét ritka érdekekkel olvastuk. Sajnáljuk azonban, hogy ez időszerint a mellékeltet nem használhatjuk.

Dr. R—g urnak Szegeden. Mindnyájan őszintén kívánunk szerencsét.

Fehérvára. Midőn levelét kaptuk, már akkor hasontartalma volt a nyomdában. Fogadja köszönetünket, használtuk. Keszthelyre. Jövő héten örömet fogjuk a kívánatot teljesíteni.

B. J. urnak Pécsen. A hirdetés meg fog jelenni. A megismertetés hely szűke miatt legközelebb.

N. J. urnak Nagy Károlyra. Az ön ministeri felelet című czikke főlöseges lett, mint azt önnek lapunk második számának második cikke mutatja.

S. M. urnak Máté Szalkára. Fogadja legbensőbb köszönetünket.

Szillos Belhátra. Nem eléggé sikerült különben örömet használtuk volna.

R. urnak, S.-A.-Ujhelyben. Későn kaptuk a beküldött könyvet és a mellékelt levelet.

Kalócsára. Kérjük a megígért jelentést.

Ó-Budára. A lapokat elküldöttük.

Kulára. Igen sajnáljuk.

N. Nanizsára. Fogadja Becses közreműködéséért szives köszönetünket.

M.-A. urnak Pestre. Ugyanezen tárgyról közlünk lapunk jelen számában kimerítő cikket. Tiszteljen meg becses látogatásával.

G.—S, urnak s. a. Ujhelyen. Azt hittük, hogy az ön jelenléte használni fog.

A. M. urnak Nolosvárra. A fordítást csak úgy használjuk ha sikerült és zsidó érdekü.

Kecskemétre. Nem foglalkozunk effélékkel. Egyébiránt ne féljen, hogy a büntetés el fogna maradni.

U. urnak Csabára. Nem kaptuk sem a munkát, sem az előfizetési pénzt. Szíveskedjék a postánál tudakozódni.

G—r. urnak Budán. Ön úgy látszik nem tudja, hogy mi a lapot ismét kiadjuk.

H I R D E T É S E K.

Szerencsénk van a t. cz. közönséggel tudatni, hogy az ünnepektől hazafi *Deák Ferencz* ur megengedte, miként egy újszerkesztő aczéltollat

Deák-tolla

név alatt készítsünk és hozunk forgalomba.

Hogy ezen kiváló kitüntetésnek némiképp megfeleljünk, a nyereség egy részét a *Deák Ferencz* úr védnöksége alatt álló árva-intézetnek ajánlottuk föl, és egy bizonyos összeget e célra már át is adtunk; másrészt azon voltunk, hogy ezen toll minőségénél fogva is méltó maradjon a kitünő névhez, melyet visel.

Az egyetlen főraktárt Magyarhon számára

Leitner M. L. pesti kereskedő.

czégre biztuk, a ki köteles lesz szabott árt megállapítani és nagybanvásárlóknak megfelelő árleengedést nyújtani.

Tisztelettel

D. Leonard et Catwinkel,
aczel-íróltoll-gyárosok
Birmingham, Páris és Kölnben.

Vonatkozással a fentebbi hirdetésre, tisztelt üzletbarátainak s a t. cz. közönségnek, ezen tollat ajánlani básorkodom, azon megjegyzéssel, hogy az különös gonddal elkészítve, minden kéznek megfelel és nálam három rendbeli M. F. és E. F. jeggyel, — *Deák Ferencz* arczképével díszített tokban, — árultatik.

Egy tok ára 1 frt. 40 kr.

Tisztelettel

LEITNER M. L.

papir-kereskedés, üzletkönyvek gyára. vonalzó-intézet, könyv- és könyvmda. — Iroda és raktár Lipótvárosi templomtéren, három korona-utca sarkán 14. szám alatt.

LEITNER M. L. Pesten,

papirkereskedés nagyban és kicsinyben.

Nagy választék mindennemű levél-, posta-, író-, gyöngy- és csomag-papírból, ugyszintén bőven ellátott raktár mindenféle rajz és írószerekkel, iskolai és irodai használatra.

Különös figyelemre méltónak ajánlható vonalzó-intézet s könyvkötési gyára, valamint kereskedelmi és iparkönyvekkel bőven ellátott raktára.

Ezen üzletágnak ajánlására hivatkozik a tek. *Magyar föld-hitelintézet*, a tek. *Pannonia-gőzmalom*, az első *Budai gőzmalom*, a tek. *Pestibiztosító-intézet*, és több társaságtól nyert dícsérő megelőgédési nyilvánításokra, mely intézeteknek összes könyv-berendezésök különös elismerés mellett egyedül csak fenn nevezettnek gyárában készült.

Saját hártypapír-gyár

(Pergmentpapír-Fabrik).

Befőtt-gyümölcs-üvegek bekötésére.

Ezen már több év óta létező gyár tetemes javításokkal és nagyobbítva egészen *angol modorra átalakított* és gyártmánya még odig felül nem mult tökéletessége mellett 30% olcsóbb az angol és 15% a belföldi készítménynél.

Gyár, raktár és iroda:

Lipótvárosi templomtéren s 3 korona-utczában.

Saját könyv- és könyvmdai intézet Lipótváros főut és váciut szeglete 9. sz.

H i r d e t é s.

Most jelent meg és a kiadó tulajdonosnál Majer R. F. úrnál Pozsonyban valamint minden magyarhoni könyvkereskedésben kapható

מסלול לשון עבר

magyar-héber nyelvtan Stern M. E. után magyarra dolgozta és főleemi iskolák használatára alkalmazta.

Bak Izrael

kir. izr. elemi-minta főtanodái hit- és héb. nyelvtanár Pécsen.

Ára 50 kr. újpsz.